

LČR pomáhajú ohrozeným druhům

Vlk – krvelačná bestie, nebo mírný beránek?

Také v tomto čísle budeme hovoriť o zvěři, která nenechává nikoho chladným. Vlk je opředěn mnoha pověstmi, fámami a předsudky. Protože v Česku mnoho zkušeností s vlkem nemáme, požádali jsme o pojednání na téma soužití této šelmy s člověkem opět odborníka na slovo vzatého – prof. Pavla Hella a jeho spolupracovníky ze Středoevropského institutu ekologie zvěře.

V minulosti vlka naozaj považovali za krvilačnú beštiu ohrozujúcu aj ľudí. Preto bol nemilosrdne prenasledovaný a vo väčšine európskych štátov aj vyhubený. V súčasnosti naopak, najmä fundamentalistickí ochrancovia prírody sa z neho snažia urobiť dobráckeho a mierumilovného baránka loviaceho výlučne len choré a slabé zvieratá a preto ho vraj netreba ani početne regulovať. Tieto svoje idealistické názory veľmi vehementne propagujú vo všetkých médiách, s čím majú úspech najmä u mestského obyvateľstva vzdialeného od prírody. Kto má teda pravdu, aká je realita o vlkovi? Skúsme sa nad tým spoločne zamyslieť bez emócií, idealizácie, či ideologizácie.

VLK A CHOV RATICOVEJ ZVERI

Vlk je mäsožravec a podľa prof. Bibikova (1988) skonzumuje ročne 500–800 kg mäsa. Loví najmä raticovú zver a konzumuje kadávery (čím vykonáva v prírode významnú sanitárnu službu), ale loví samozrejme aj menšiu korisť, ktorá mu však dáva len minimum biomasy a energie potrebnej na prežitie. Ved' napr. jeden hraboš váži len 30 g, ale jeden srnec 20 000 g, teda 660 krát viac, a pri jelenej zveri je tento rozdiel ešte podstatne väčší. V slovenských Karpatoch je jeho hlavnou korisťou jelenia a diviacia zver, čo potvrdili aj analýzy obsahu 205 vlčích žalúdkov (Hell – Slamečka – Gašparík, 2001) a potvrdzujú to aj pripojené grafy. Z nich vyplýva, že najväčšia závislosť je medzi počtom ulovených vlkov na jednej a jelenej a diviacej zveri na druhej strane (hodnota Pearsonovho korelačného koeficienta je pri týchto závislostiach najvyššia). Menej významný je tento vzťah medzi vlkom a srnčou zverou, čo súvisí najmä s tým, že absolútna väčšina srnčej zveri žije na Slovensku v súčasnosti mimo areálu vlka.

— Ak by vlk získaval len 600 kg zo svojej ročnej spotreby mäsa z raticovej zveri a ak by priemerná hmotnosť jednej jeho koristi bola len 25 kg (ved' loví aj veľa mláďat a často celú svoju korisť ani nespotrebuje a priživujú sa na nej krkavce, líšky a iná zver), bolo by to priemerne 24 ks ulovenej raticovej zveri. Ak by sme uvažovali s tým, že na Slovensku máme v súčasnosti najmenej 250 vlkov, je to minimálne 6000 ks strhutej raticovej zveri ročne! Pri súčasných (nízkych) cenách diviny to predstavuje hodnotu asi 9,75 mil. Sk ročne.

— Je nesporné, že vlk loví prednostne takú zver, ktorej sa môže zmocniť najľahšie, s najmenším výdajom energie, teda chorú, poranenú, slabú, prestarnutú a mladú. Tým významne prispieva k udržaniu dobrého zdravotného stavu a kondície svojej koristi, ako aj správnej sociálnej štruktúry jej populácie. Ale sme zistili, že často

uloví aj celkom zdravú, silnú a vitálnu zver, napr. aj silné jelene stredného veku, čo pre svorku vlkov nie je žiadnym problémom. Často sa stáva, že vlky zoženú takého jedinca do nejakej strmej rokliny a tam pri potoku ho zabijú. Vlky lovia príležitostne aj túlavé psy a líšky, čo je na prospech poľovníctva. Sú však známe prípady aj ulovenia poľovného psa počas poľovačky.

— Pripojené grafy veľmi presvedčivo poukazujú aj na to, že keď sa početnosť vlka podľa potreby intenzívne, ale trvalo udržateľným spôsobom reguluje, z celoštátneho pohľadu neohrozuje významnejšie chov raticovej zveri, resp. ho do určitej miery narušuje len lokálne najmä v tých poľovných revíroch, kde lovia rodičovské jedince, odchovávajúce väčší počet vlčat. Vidíme, že stúpali úlovky (a teda zrejme aj stavy) nielen raticovej zveri, ale aj vlkov. Pokles počtu ulovených diviakov a jeleňov v prvej polovici deväťdesiatych rokov, viditeľný na grafoch, nespôsobil predácia vlkov, ale nadmerný legálny i ilegálny lov týchto druhov počas reorganizácie revírov v dôsledku zmien vlastníckych vzťahov k nim. Ani pokles lovu vlkov v druhej polovici týchto rokov nespôsobil zníženie ich početnosti, ale zneistenie poľovníkov, lebo legislatíva MP SR lov vlka povoľovala, ale legislatíva MŽP SR ho zakazovala. V niektorých štátoch sveta zaviedli úplnú ochranu vlka alebo ju aspoň značne zintenzívnili, avšak čoskoro zistili, že to nie je dobré a že tohto predátora treba regulovať. Na Aljaške napr. znovu povolili lov vlkov z lietadiel, lebo natoľko decimovali tamojšiu losiu populáciu, že sa stávala poľovnícky neobhospodarovateľnou. Aj v Škandinávii, ba dokonca aj vo Francúzsku opäť povolili obmedzený a prísne kontrolovaný lov vlka najmä v záujme zníženia strát na kočovne chovaných soboch a na ovciach.

VLK A CHOV HOSPODÁRSKÝCH ZVIERAT

V dávnej minulosti aj u nás ničili vlky veľa hospodárskych zvierat, ktoré sa chovali veľmi extenzívne, bez dostatku pevných maštali na zimné ustajnenie a veterinárneho zabezpečenia. V súčasnosti sa starostlivosť o tieto zvieratá zlepšila a napr. v roku 2004 zahubili vlky „len“ 316 hospodárskych zvierat, prevážne oviec, v celkovej hodnote 0,53 mil. Sk. Z celoštátneho pohľadu je to síce bagatel, ale z lokálneho pohľadu konkrétneho poškodeného subjektu to nie je málo. Horšie je, že poškodení nedostali žiadnu náhradu, lebo seriózne odškodnenie je jednou zo základných podmienok pre zachovanie vlka v našej prírode. Tieto náhrady má vyplácať rezort MŽP SR, no celý postup je natoľko zbyrokratizovaný, že poškodený vzniknutú škodu niekedy radšej vôbec ani nezahľási. Potom sa stáva, že „spravodlivosť zoberie

do vlastných rúk“ a vlka uloví trebárs aj v čase ochrany. Ani chov sobov v Laponsku, resp. oviec, kôz, tiav a jakov v Mongolsku si nemožno predstaviť bez intenzívnej regulácie početnosti vlkov. Tieto šelmy v Mongolsku vážne ohrozujú aj reintrodukcii koňa Przewalského (tarpana). Takisto ani na karpatských holiach sa ovčiari nezaobídu bez početnej regulácie vlčej populácie.

— V noci musia byť ovce uzavreté v košiari chránenom elektrickým oplôtkom a cez deň sa musia pásť pod dozorom pastierov a silných strážnych psov, integrovaných do čriedy. Teda nestačia len obyčajné pastierske psy, vycvičené na naháňanie a zavracanie oviec. Bez toho chovateľ stráca nárok na úhradu škody, ktorá môže byť niekedy značná. Neraz sa totiž stáva, že vlky po vniknutí do košiara zabijú alebo vážne porania naraz aj niekoľko desiatok oviec.

NAPÁDA VLK ČLOVEKA?

Zdravý vlk v súčasnosti v Európe ani v Amerike na človeka neútočí, v tom majú ochrancovia prírody a priatelia vlkov skutočne pravdu. Ale rozprávka „O červenej čiapočke“ môže aj napriek tomu mať reálny základ. Veď napr. v indických štátoch Uttar Pradeš a Bihar vlky aj v súčasnosti každoročne zabijú a z časti aj zožerú desiatky detí. V štáte Bihar dostanú pozostalí za jedno dieťa náhradu 300 USD, čo sa približne rovná ročnej mzde poľnohospodárskeho robotníka. Aj v Rusku zabili vlky po druhej svetovej vojne veľa detí (maximálne do veku 12 rokov), najviac v Kirovskej (Vjatskej) oblasti. Podrobne o tom píše Pavlov (1990) vo svojej monografii o vlkovi, v ktorej presne uvádza lokality, dátumy i mená a vek obetí. To súvisí s tým, že tam bol hlad a bieda, v obciach boli len ženy, deti a starci, palné zbrane nemali k dispozícii a hladné vlky sa stali veľmi drzími a stratili obavu pred človekom. Keď sa hospodárska situácia ľudí na vidieku zlepšila a početnosť vlčej populácie znížila, tieto problémy okamžite prestali. Z dávnejších čias existujú aj v škandinávskych cirkevných matrikách záznamy o deťoch, ktoré zabili vlky. Tieto údaje však fundamentalistickí ochrancovia vlkov nechcú vziať na vedomie.

— Zo Slovenska existuje z druhej polovice 20. storočia len jeden vierohodný záznam o útoku zdravého vlka na

človeka, a to z roku 1951 v chotári obce Štefuvov pri Giraltovciach na východnom Slovensku. Vtedy vlčica napadla kravu a vytrhla jej kus mäsa zo stehna. Pastier Juraj Juhász ju šiel ratovať, ale vlčica sa pustila aj doňho, zvalila ho na zem, no po dlhom zápolení sa mu podarilo vlčicu zatusiť. Pastier sa potom dlhší čas liečil v prešovskej nemocnici. Vlčica bola vyšetrená na besnotu, ale nález bol negatívny. Besný vlk je však aj pre človeka veľmi nebezpečný, čo je známe z celosvetového areálu tejto šelmy. Spravidla migruje na veľké vzdialenosti, pričom pohryzie množstvo domácich zvierat, zveri a napáda aj človeka. Ursínyi a Stolzová – Sutorisová (1970) uvádzajú vo svojej monografii o besnote niekoľko takýchto prípadov zo Slovenska, pričom besné vlky pohryzli aj 4 ľudí, z ktorých dvaja aj zomreli.

— Záverom k tejto problematike však môžeme konštatovať, že zdravý vlk človeka v súčasnosti u nás nenapáda, naopak, zďaleka sa mu vyhýba. Dokonca ani pri vyberaní vlčat z brloha (čo je u nás v súčasnosti zakázané) ich vlky pred človekom nebránia.

COMEBACK VLČEJ POPULÁCIE A JEJ REGULÁCIA

Prírastok vlčej populácie môžeme odhadnúť asi na 50 % z JKS. Napríklad ak máme svorku 6 vlkov, z ktorých má prírastok len alfa samica, a keď táto vychová len 3 vlčatá, je to presne 50 %. Pravda, je to len teoretická úvaha, lebo počet odchovaných mláďat môže byť aj podstatne vyšší, ale aj nižší, napr. v dôsledku nejakej choroby alebo iného úhynu. V každom prípade to však potvrdzuje potrebu početnej regulácie vlčej populácie, ak je táto stabilizovaná, aby nespôsobovala príliš veľké straty na zveri a hospodárskych zvieratách. To potvrdzujú aj spomínané poznatky z Laponska, Mongolska atď. Aj u nás bolo hospodárenie s raticovou zverou v areáli vlka úspešné aj preto, že sa jeho početnosť regulovala. Ak sa to nedeje, začne sa vlk rozširovať aj do oblastí, kde je nežiadúci. To sa potvrdilo napr. aj v Yellowstone national parku, kde bol vlk vyhubený, ale nedávno ho umelo opäť introdukovali, ale ho neregulovali, takže sa veľmi rýchlo rozmnožil a rozširuje sa už aj mimo NP, z čoho vznikajú veľké problémy a požaduje sa jeho regulácia.

— Vlčia populácia u nás doposiaľ po každej vojne neobvyčajne vzrástla, ale v časoch mieru a blahobytu bola potom zlikvidovaná na minimum. Po druhej svetovej vojne však k tejto likvidácii už nedošlo. Zaslúžili sa o to najmä nové vedecké poznatky o úlohe vlka v ekosystéme, mnohé krásne filmy a knižné publikácie, ako aj legislatívne opatrenia. Vlk na Slovensku dostal čiastočnú ochranu po prvýkrát v roku 1975 a môžeme konštatovať, že už najmenej 200 rokov nežilo u nás toľko vlkov ako v súčasnosti a to aj napriek nárastu počtu obyvateľstva a silnej denaturalizácie krajiny. Vlk v súčasnosti na celej severnej pologuli znova značne rozšíril svoj areál a zvýšil svoju početnosť.

— Pokiaľ ide o lov vlka, tento sa realizuje buď náhodou pri poľovačkách na inú zver, ale aj cielene, napr. čakaním na zdochlinisku a na nadhánkach. Tie sú úspešné najmä vtedy, keď sa vlky obstopujú a lokalita, kde sú zaľahnuté, uzavrie odrádzadlami, čo je zaužívané najmä v Rusku a Poľsku. Napodobňovaním vytia vlkov ich možno dobre lokalizovať, niekedy dokonca aj privábiť. Touto metódou úspešne spočítavali napr. šakaly v Maďarsku. Trávenie a chytanie do želez môže vlčiu populáciu vážne ohroziť a je u nás zakázané.

ZÁVER

— V budúcnosti môžeme pravdepodobne očakávať vznik vlčích populácií napr. aj v susednej Českej republike (pri hraniciach so SR už sú), v Rakúsku a v Nemecku (tu už trvalo žijú dve svorky, ktoré sa aj úspešne reprodukovujú). Všetko závisí od toho, či im to dovolíme, či budeme k tomuto predátorovi tolerantní. Treba však na to pripraviť nielen poľovnícku obec, ale aj ostatné obyvateľstvo a osobitne aj chovateľov hospodárskych zvierat na pastvinách. Regulovať ho môžeme začať až potom, keď bude populácia stabilizovaná. Ak sa vrátíme k nadpisu tohto príspevku, môžeme konštatovať, že vlk nie je ani krvilačná beštia, ani nevinný baránok, ale zvieratko, ako každé iné – len trochu problémovjšie. Treba ho chrániť, v únosnom počte zachovať a podľa potreby trvalo udržateľným spôsobom regulovať.

— Pavel Hell, Jaroslav Slamečka a Matúš Rajský, Stredoeurópsky inštitút ekológie zveri Wien – Brno – Nitra

— foto Ing. Tomáš Pospíšil

Vzťah medzi dynamikou úlovku vlka a diviacej, srnčej a jelenej zveri na Slovensku v rokoch 1968–2005. Ulovok vlka je vyznačený v % (100 % = 157 ks), ulovok raticovej zveri v ks:

